

litarianismu a pluralismu. Vlastní zdroje kulturní, potažmo hudební rozmanitosti člení Reyes do dvou skupin: interní (uvnitř USA, kam patří také odklánění se od vlastních tradic) a externí (především různé formy imigrace). Výsledek jejich působení pak chápe jako synergii, jejíž hodnota přesahuje součet jednotlivých vkladů. Nejznámějším a nejdříve akceptovaným příkladem je v hudební sféře **jazz**, ovšem Reyes se zabývá i mnoha dalšími fenomény americké hudební kultury, které vznikly na základě působení rozmanitých vlivů.

Téma **identity** je uvedeno krátkou Whitmanovou básní, jejíž klíčovou myšlenkou je kontradiktivnost, která rozšiřuje (*Do I contradict myself?...I am large...I contain multitudes*), a kontradiktivnost, která vymezuje identitu. Autorka vysvětluje mimořádný význam sebeidentifikace v historii Ameriky (*...the only nation in the world that was invented from an idea* s. 62), upozorňuje i na současnou americkou tendenci stírat jasné kontury identifikačních znaků.

V poslední kapitole se Reyes snaží zodpovědět otázku po **společném základu** americké hudby. *America's musical life calls for a unifying vision...exploration has been guided by the assumption that beneath the surface are unifying forces that pull the parts into a whole that is not merely the sum of its parts* (s. 92). Jako hlavní rys nachází orientovanost na proces (nikoli na znějící fenomén), která je spojujícím mostem mezi realitou a vizí.

Zdálo by se, že pro víceméně populární účely, kterým má kniha sloužit, by byl nejvhodnější základní přístup „music in culture“, tedy prezentace významných osobností či žánrů, zasazených do prostředí, kam patří; tímto způsobem postupují au-

toři ostatních svazků celé řady. V *Music in America* jde však o velmi krásně předvedenou aplikaci teorie „music as culture“. Autorka tu mnohostranně a jak možno názorně odpovídá na základní hudebně-antropologickou otázku „Proč mají různé kultury různou hudbu?“. Těžko si představit na tak krátké ploše odpověď výstižnější.

Zuzana Jurková

Jan Fridrich: ECCE HOMO Svět dávných lovců a sběračů, Agentura Krigl, Praha 2005

Studium paleolitu a mezolitu je pozoruhodnou a svěbytnou subdisciplínou, která se výrazně odlišuje od všech ostatních odnoží archeologie. Důvodů zvláštního postavení studia paleolitu a mezolitu je celá řada, schématicky je však možné je shrnout do několika základních skupin.

1. Paleolit, zvláště paleolit nejstarší a starý, představuje fascinující a patrně věčně živé téma vzniku člověka, jeho kultury a společnosti. **2.** Vývoj paleolitu se odehrával miliony let v přírodním rámci klimatického cyklu střídání dob ledových a meziledových. Pro pochopení paleolitu je proto nezbytná důkladná znalost mnoha přírodních věd (geologie, pedologie, paleontologie aj.). V důsledku toho stojí studium paleolitu, více než kterákoliv jiná archeologická subdisciplína, na pomezí věd společenských a přírodních. Výjimkou nejsou ani hlasy, podle nichž není studium paleolitu vědou archeologickou, nýbrž zvláštním oborem přírodovědy. **3.** Paleolit a mezolit charakterizují lovecko sběračské kultury, tj. způsob života, k němuž Evropan, resp. příslušník současné euro-americko-asijské průmyslové společnosti, ne-

nachází ve svém prostředí zjevné obdoby a necítí s ním žádnou evidentní spojitost. Pochopit archeologické nálezy z paleolitu a mezolitu proto vyžaduje schopnost, odmyslet při studiu svojí kulturní zkušenost a „vcítit se“ do mentality lovce a sběrače. Taková schopnost není dána každému a je obtížně přenositelná. 4. Zmíněná zásadní kulturní odlišnost i obtížně představitelný časový odstup (počátek paleolitu je dnes kladen přinejmenším do doby před více než 2,5 miliony let) vedou často k velmi schématickým hodnocením. Zastánci ideje pokroku, nahlížejí dodnes na paleolit a mezolit pejorativně jako na dobu primitivních počátků lidských dějin, kdy člověk oděný v cáry kůže a ukrývající se v nehostinných jeskyních ztěží přežíval v neustálém strachu o život nástrahy divoké přírody. Oproti tomu ctitelé romantiky, kritici současného světa a zanícení ochránci přírody glorifikují paleolit jako zlatý věk lidstva, kdy člověk žil šťastně a spokojeně v harmonickém souznění s nezkrácenou přírodou.

Výše naznačené okolnosti se mimo jiné projevují i v nezanedbatelných rozdílech postavení paleolitického a mezolitického výzkumu v jednotlivých zemích. Bohatě a hluboké tradice studia můžeme sledovat na sousední Moravě, na Slovensku a na druhé straně např. v Německu. Evropskou velmocí paleolitického studia je již více než dvě století Francie. Hlubokou tradicí se může pochlubit také Anglie, v posledních letech se vehementně hlásí o slovo i paleolitici španělstí. Naproti tomu Čechy patří k zemím, kde je studium paleolitu a mezolitu tradičně v roli příslovečné Popelky, navzdory tomu, že počtem a kvalitou nálezů ani významem věhlasných badatelů za zmíněnými země-

mi studiu paleolitu zaslíbenými nikterak nezaostávají. O to více pozornosti si proto zasluhuje každý počín na tomto poli studia. Tím spíše, vydá-li jedna z nejvýznamnějších osobností paleolitického studia v Čechách monografii, v níž shrnuje své celoživotní dílo.

Ztěží bychom hledali v nepočtené české paleolitické scéně badatele, který by mohl svými zkušenostmi a dílem konkurovat Janu Fridrichovi (1938), jehož celá profesní pouť je spjatá s Archeologickým ústavem AV ČR v Praze. Bečov, Přezletice, Beroun a další lokality, které studoval, patří doslova k pilířům evropského studia paleolitu. Nedílnou součástí Fridrichovy odborné činnosti je dlouholeté pedagogické působení na Univerzitě Karlově (konkrétně na Filozofické fakultě, Přírodovědecké fakultě a Fakultě humanitních studií). Monografie *Ecce Homo*, která vyšla na konci roku 2005, proto právem vzbuzuje velká očekávání a naděje.

Úvodní kapitola Co je paleolit a proč je nutné jej zkoumat a studovat (s. 7–11) je v podstatě krédem specialisty, založeném na přesvědčení, že paleolit je dobou zformování nejen biologického ale i kulturního základu lidského rodu, kdy byly položeny základy veškeré lidské existence, jakou prožíváme dodnes. Bez pochopení paleolitického vývoje nelze pochopit žádnou mladší vývojovou etapu.

Nejen pro specialisty z oboru paleolitu a mezolitu je nesmírně cenná kapitola Pohled do historie zkoumání paleolitu (12–56), která je ojedinělým přehledem vývoje oboru nejen u nás, ale i v souvislostech evropských. Velmi důležitá je rovněž následující kapitola Metody zkoumání starší doby kamenné (57–73). Autor systematicky postupuje od prvotní fáze přípra-

vy výzkumy, přes metody terénního studia k laboratornímu zpracování poznatků až k metodám interpretace zjištěných poznatků. Jednotlivá tvrzení bohatě dokládá příklady ze studia řady českých a moravských nalezišť i lokalit zahraničních. Jako vzorový příklad uvádí výzkum středopaleolitického naleziště ve Tmani u Berouna. Zmiňuje se i o výzkumu v Račiněvsi, na Stránské skále u Brna a na dalších lokalitách.

Význam těsné interdisciplinární spolupráce s přírodními vědami autor objasňuje v kapitole Scéna na níž se děj odvíjí: čtvrtohory – příroda a její proměny (74–96). Systematicky postupuje od metod přírodovědného studia, přes nástin problematiky kvartérního klimatického cyklu, k vývoji fauny a flóry.

Kapitola Osoby a jejich obsazení: vývoje rodu *Homo* (97–117) přivádí do středu pozornosti člověka. Jan Fridrich se neobyčejně důkladně věnuje biologické charakteristice člověka, taxonomii a fylogenezi rodu *Homo* i vztahu vývoje biologického a kulturního.

Poslední dvě kapitoly Vývoj kultury nejstarších lovců a sběračů (118–149) a Jednotlivá dějství – základní vývojové trendy (173–267) mají již plně archeologický charakter a věnují se postizení základních stránek kultury paleolitických a mezolitických lovců a sběračů a jejich vývoji. Text uzavírá užitečný Heslář obecných pojmů (269–284) a obsáhlý soupis citované literatury (285–320).

Čtenáře, byť jen povrchně obeznámeného s paleolitickou a mezolitickou problematikou, jistě při četbě Fridrichovy monografie napadne srovnání s další, jen o málo starší prací J. Svobody (1999). Po povrchním prolístování referovaná knihy

bychom mohli dospět k závěru, že by se mohla prodávat pod stejným názvem, pouze podtitul by zněl Dějiny paleolitu, zvláště v Čechách. Pokusme se proto srovnat, co obě díla spojuje a čím se naopak liší. Ponechme stranou spíše formální odlišnosti plynoucí ze skutečnosti, že Fridrich se soustřeďuje více na Čechy a Svoboda na Moravu, že o šest let mladší monografie Fridrichova zákonitě přináší aktuálnější soubor poznatků, nebo že díky svému celoživotnímu zaměření se Fridrich soustřeďuje více na paleolit nejstarší a starý, kdežto Svoboda na paleolit mladý, pozdní a na mezolit.

Důležité jsou rozdíly koncepční a z nich vyplývající i odlišnosti stylové. Svobodův Čas lovců je knihou jistě svrchovaně archeologickou, autor však projevil nepřehlédnutelnou ambici oslovit velmi široký okruh čtenářů nejrůznějšího zaměření a vzdělání. Knihu lze proto zařadit do kategorie populárně naučné literatury (byť popularizace značně náročné a sofistikované). Dalším charakteristickým rysem Času lovců je evidentní přesah do oblasti antropologie, resp. v kontextu domácí odborné produkce se jedná o zcela ojedinělý příklad antropologické archeologie (srv. např. Soukup 2004, 503n). Oproti tomu Fridrich stojí pevně na pozicích evropské tradice archeologicko – přírodovědného studia paleolitu a mezolitu. Jeho kniha je nadto zjevně určena přednostně důkladně poučenému a příslušně erudovanému čtenáři. Navzdory úvodnímu textu, kde autor poukazuje na spojitost knihy s pedagogickou činností na vysokoškolských pracovištích, jsem přesvědčen, že *Ecce Homo* je mimořádně náročný text, srozumitelný plně pouze zkušenému badateli. Studentům, zvláště těm, kteří se nespécializují od

prvého semestru na archeologii či geologii nebo paleontologii, bude četba Fridrichovy knihy nepochybně působit nemalé obtíže.

Rozdílů spatřujeme i ve struktuře obou knih. Jestliže Svoboda po obecném úvodu vede čtenáře systematicky od nejstaršího paleolitu až po mezolit, resp. počátky neolitu a každá kapitola představuje ucelenou kulturně antropologickou charakteristiku daného období, zvolil Fridrich podstatně náročnější přístup. *Ecce Homo* není průvodce časem, nýbrž labyrintem problémů zvaným člověk. Teprve po důkladném přečtení a srovnání obou textů, zjišťujeme, proč se Fridrichova kniha zcela oprávněně nazývá *Ehje člověk*.

Rozdílů mezi oběma porovnávanými knihami proto nemůžeme zjednodušit na určení, která je lepší a která horší. Obě jsou velmi kvalitní a užitečné, ovšem každá jinak. Jediné v čem *Čas lovců* převyšuje *Ecce Homo* o několik stupňů je, bohužel, ilustrační doprovod a celková grafická úprava. Zatímco Svobodovu knihu, byť v brožovaném vydání, je možné hodnotit jako jedno z nejkvalitnějších a nejluxusnější vypravených děl domácí archeologické produkce, kniha Fridrichova náleží na opačný konec pomyslného žebříčku. Nakladatel, veden patrně snahou o maximální snížení výrobních nákladů, nejenže zvolil rovněž vydání brožované, ale především významně snížil kvalitu veškerých ilustrací. Ze 104 obrázků snad jen fotografie na obr. 11–13, 24, 28 a kresby na obr. 37–39 lze hodnotit jako kontrastní. Ostatní ilustrace jakoby vystupovaly z mlhy, na obr. 16, 18–19 až na hranici čitelnosti. Zvláště bolestné jsou mimořádně nekvalitní fotografie kamenné industrie. Např. na obr. 66–67, 81–82 nebo 86, se výpovědní hod-

nota ilustrací blíží nule. Samostatný problém představují nejen rozostřené, ale navíc ještě neúnosně zmenšené chronologické tabulky, jejichž obsah si musí čtenář nezdědkou domýšlet (zvláště obr. 29). Totéž je možné říci o plánu vzácné mezolitické lokality v Chrzíně (obr. 104) atd.

I přes uvedené formální nedostatky je třeba *Ecce Homo* vyzdvihnout jako zcela ojedinělé dílo, které přináší neobyčejné množství důležitých informací. Jan Fridrich programově ignoruje módní badatelské trendy i honbu za lacinými senzacemi. Pravděpodobně se tak okrádá o určité množství čtenářů. *Ecce Homo* lze však zároveň číst jako zřetelné poselství, že skutečná věda byla, je a do budoucna i bude výsostným prostorem nadprůměrně vzdělaných elit. V době, kdy naše akademická obec musí čelit neustávajícím agresivním útokům vulgárních tezí zastánců tržních ekonomických vztahů v pedagogické i vědecké práci, v jejichž důsledku je vysokoškolské vzdělání programově sráženo na středoškolskou úroveň a základním kritériem hodnocení vědecké práce je její finanční hodnota, to rozhodně není málo.

Václav Matoušek

Literatura:

- Svoboda, J.: *Čas lovců. Dějiny paleolitu, zvláště na Moravě*, Archeologický ústav AV ČR, Brno 1999
- Soukup, V.: *Dějiny antropologie*, Karolinum, Praha 2004